

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «БОГДАН ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF BOGDAN v. UKRAINE)**

(Заява № 3016/16)

РІШЕННЯ

*У текст рішення 16 травня 2024 року було внесено
зміни відповідно до Правила 81 Регламенту Суду*

П.1 ст. 6 (кримінальний аспект) та пп. «с» п. 3 ст. 6 • Справедливий розгляд справи судом • Дійсність відмови від права на правову допомогу, написаної заявником під час незадокументованого тримання під вартою у стані наркотичної ломки • За таких обставин добровільний характер відмови викликає сумніви • Національні суди належним чином не перевірили дійсність відмови та психічний стан заявника під час слідчого експерименту • Заявник був вразливий у зв'язку зі станом свого здоров'я • Показання були надані за відсутності захисника, прямо викривали заявника і становили значну частину доказової бази проти нього • Процесуальні недоліки, допущені на початковому етапі розслідування, не були усунуті під час кримінального провадження • За обставин справи Уряд не продемонстрував, чому загальна справедливість розгляду справи судом не була непоправно підірвана обмеженням доступу заявника до правової допомоги

Підготовлено Секретаріатом. Не є обов'язковим для Суду.

СТРАСБУРГ

08 лютого 2024 року

ОСТАТОЧНЕ

08.05.2024

*Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44
Конвенції. Його текст може підлягати редакційним виправленням.*

У справі «Богдан проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Жорж Раварані (*Georges Ravarani*), Голова,
Ладо Чантурія (*Lado Chanturia*),
Карло Ранцоні (*Carlo Ranzoni*),
Стефані Моро-Вікстром (*Stéphanie Mourou-Vikström*),
Марія Елосегі (*María Elósegui*),
Катеріна Шімачкова (*Kateřina Šimáčková*),
Микола Гнатовський (*Mykola Gnatovskyy*), судді,

та Віктор Соловейчик (*Victor Soloveytschik*), Секретар секції,

з огляду на:

заяву (№ 3016/16), яку 31 грудня 2015 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянин України, пан Валерій Павлович Богдан (далі – заявник);

рішення повідомити Уряд України (далі – Уряд) про скаргу за пунктом 1 та підпунктом «с» пункту 3 статті 6 Конвенції;

зауваження сторін;

після обговорення за зачиненими дверима 16 січня 2024 року постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ВСТУП

1. Справа стосується скарги заявника за статтею 6 Конвенції на порушення його права на правову допомогу, зокрема у зв'язку з тим, що його відмова від права на захисника була недійсною, оскільки під час її підписання він страждав від наслідків наркотичної залежності та наркотичної ломки.

ФАКТИ

2. Заявник народився у 1988 році і перебуває під вартою у м. Вінниця. Його представляв пан А. Кадочников, юрист, який практикує у м. Вінниця.

3. Уряд представляла його Уповноважений, пані Маргарита Сокоренко.

4. Факти справи можуть бути узагальнені таким чином.

I. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ЗАЯВНИКА

5. Вранці 14 квітня 2014 року гараж пана П. пограбували і вкрали певні його речі (велосипеди, гумовий надувний човен, спінінги та

різноманітні інші предмети). Того ж дня за цим фактом було порушено кримінальне провадження.

6. Перша взаємодія заявника з працівниками міліції у зв'язку з крадіжкою відбулася пізно вночі 14 квітня 2014 року; характер цієї взаємодії пізніше описали працівники міліції, їхні твердження наведено у пункті 24.

7. 16 квітня 2014 року слідчий міліції склав протокол, згідно з яким у період з 16 год 35 хв до 16 год 40 хв того ж дня заявнику повідомили, що його підозрювали у вчиненні крадіжки за обтяжуючих обставин, і у зв'язку з цим він мав право на захисника, якого він міг вибрати самостійного або якого могли призначити йому безоплатно за рахунок держави. Заявник дописав від руки у цьому надрукованому протоколі: «на даний час від послуг захисника відмовляюсь, що не пов'язано з моїм матеріальним становищем». Заявник і слідчий міліції підписали протокол.

8. 16 квітня 2014 року з 18 год 55 хв до 19 год 35 хв слідчий провів слідчий експеримент у виді відтворення обстановки та обставин події, в якому взяв участь заявник. За слідчим експериментом спостерігали поняті пан А. і пані С. Заявник продемонстрував, як він вчинив крадіжку. Його показання були зафіксовані у протоколі міліції, а також були зроблені фотографії.

9. 17 квітня 2014 року було складено протокол затримання. У ньому зазначалося, що заявника затримали о 13 год 35 хв у приміщенні Вінницького МВ УМВС України у Вінницькій області.

10. 13 травня 2014 року місцевий наркологічний диспансер повідомив орган досудового розслідування, що станом на 18 квітня 2014 року заявник перебував у ньому на диспансерному клінічному обліку з діагнозом «розлади психіки та поведінки через вживання опіоїдів та амфетамінів».

11. Коли справу передали до суду, заявник звернувся з клопотанням про надання йому правової допомоги, і 04 липня 2014 року було призначено захисника у його справі.

12. Під час розгляду справи судом заявник не визнав своєї вини. Він стверджував, що придбав ці товари (які виявилися вкраденим майном потерпілого) у невідомої особи, а потім перепродав їх іншій незнайомій особі. Працівники міліції затримали його 14 квітня 2014 року і піддали «психологічному та фізичному тиску», що призвело до надання ним неправдивих зізнавальних показань. У ізоляторі тимчасового тримання йому неодноразово викликали бригаду швидкої медичної допомоги.

13. 16 вересня 2014 року Вінницький міський суд (далі – суд першої інстанції) доручив прокуратурі провести розслідування скарг заявника на жорстоке поводження працівників міліції (результати цього розслідування див. у пунктах 22 – 24).

14. 26 грудня 2014 року суд першої інстанції визнав заявника винним у вчиненні крадіжки поєднаній з проникненням у приміщення, і обрав йому покарання у виді позбавлення волі на строк шість років. Суд посилався на такі докази.

(i) Показання пана К., який зазначив, що у день крадіжки він купив у заявника два велосипеди, гумовий надувний човен і спінінги.

(ii) Протокол слідчого експерименту (див. пункт 8). У протоколі зазначалося, що заявник добровільно, без будь-якого тиску та у присутності двох понятих показав, як вчинив крадіжку.

(iii) Показання пана П. (потерпілого), його дружини пані П. та понятої пані С., що вони спостерігали за слідчим експериментом, під час якого заявник добровільно показав, без будь-якого тиску, як вчинив крадіжку з гаража потерпілого.

(iv) Протоколи міліції та висновок технічної експертизи, які свідчили про вчинення крадіжки з проникненням у гараж.

15. Суд першої інстанції встановив, що твердження заявника про надання ним зізнавальних показань під тиском були необґрунтованими та були визнані недостовірними постановою від 16 жовтня 2014 року про закриття кримінального провадження щодо працівників міліції (див. пункт 22). Стосовно права на захисника, то суд встановив, що заявник відмовився від цього права, і законодавством не вимагалася обов'язкова участь захисника.

16. Заявник оскаржив цей вирок. Він заперечив проти оцінки доказів судом першої інстанції та, зокрема, результатів слідчого експерименту. Він зазначив, що відеозапис під час слідчого експерименту не проводився, а зроблені під час нього фотографії були настільки низької якості, що неможливо було ідентифікувати, на що вказував заявник. Він додав, що у суді допитали лише одного з понятих. Це унеможливило чітке встановлення, чи розказували працівники міліції заявнику перед слідчим експериментом, що він мав казати і на що мав вказувати. Крім того, суд першої інстанції не врахував, що під час слідчого експерименту заявник перебував у стані наркотичної ломки, що було доведено постановою про закриття провадження, на яку посилався суд першої інстанції. Слід також було взяти до уваги, що заявник мав розлади психіки внаслідок вживання опіоїдів та амфетамінів. З цих підстав та з огляду на відсутність захисника докази були сумнівними. Заявник дійшов висновку, що, побоюючись працівників міліції та перебуваючи у стані наркотичної ломки, він дав неправдиві зізнавальні показання.

17. 05 березня 2015 року Апеляційний суд Вінницької області залишив вирок заявника без змін. Він вважав, що доказів його вини було достатньо. Він постановив, що слідчий експеримент було проведено відповідно до законодавства, і суд першої інстанції правильно визнав достатнім допитати лише одного з понятих. Заявник

сам відмовився від свого права на захисника. Апеляційний суд також послався на постанову про закриття кримінального провадження щодо працівників міліції від 16 жовтня 2014 року (див. пункт 22).

18. Захисник заявника подав касаційну скаргу, навівши ті ж аргументи, що й в апеляційному суді. Він додав, що заявника *de facto* затримали 14 квітня 2014 року. Під час підписання відмови заявник уже перебував у незадокументованому триманні під вартою і йому не були роз'яснені його права усупереч статті 5 Конвенції.

У будь-якому випадку існувала вимога закону призначати захисника для представництва інтересів заявника після того, як 18 квітня 2014 року орган досудового розслідування отримав офіційну довідку, що заявник мав порушення психіки внаслідок вживання наркотичних засобів (див. пункт 27). Проте суд першої інстанції та апеляційний суд не провели належної оцінки цих обставин. Таким чином, усі матеріали, зібрані за участі заявника під час слідчих дій, були сумнівними й на них не можна було поспиратися. Цей аргумент також підтверджувався фактом, що заявник перебував у стані настільки сильної наркотичної ломки, що необхідно було неодноразово викликати йому бригаду швидкої медичної допомоги; тому його залучення до слідчих дій у такий період становило жорстоке поводження. Використання подібних доказів суперечило Кримінальному процесуальному кодексу України та Конвенції.

19. 01 жовтня 2015 року Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ залишив вирок без змін. Стосовно, зокрема, права на захисника, суд зазначив, що, коли заявника затримали, органу досудового розслідування не було відомо про його розлади психіки внаслідок вживання наркотичних засобів. Орган досудового розслідування лише 13 травня 2014 року дізнався про розлади психіки та поведінки заявника, пов'язані із залежністю, коли наркологічний диспансер надав йому відповідну довідку (див. пункт 10). Жодні слідчі дії після цієї дати не проводилися. Отже, згідно з національним законодавством (див. пункт 27) не було підстав для обов'язкової участі захисника. З матеріалів справи вбачається, що право заявника на захисника було йому роз'яснено, і він особисто написав у відповідному протоколі, що відмовився від права на захисника з причин, не пов'язаних з його матеріальним становищем.

II. ПРОВАДЖЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЩОДО ПЕРЕГЛЯДУ СПРАВИ ЗА ВИКЛЮЧНИМИ ОБСТАВИНАМИ

20. Заступник Генерального прокурора України та захисник заявника подали заяви до Верховного Суду України про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України у справі заявника за виключними обставинами. Вони стверджували, що його ухвала

становила відхід від практики Верховного Суду України стосовно передбаченої згідно з національним законодавством (див. пункт 28) можливості для обвинуваченого правомірно відмовитися від свого права на правову допомогу за відсутності захисника. Вони вважали, що в інших рішеннях Вищий спеціалізований суд України правильно оцінив, що така відмова не була можливою за відсутності захисника, і просили Верховний Суд України скасувати ухвалу Вищого спеціалізованого суду України у справі заявника у зв'язку з порушенням його права на захист. Захисник заявника також повторив, по суті, аргументи, наведені в первинних апеляційній та касаційній скаргах.

21. 21 квітня 2016 року Верховний Суд України встановив, що рішення, на які посилалися заявники, справді вказували на розбіжності у практиці стосовно того, чи була необхідною присутність захисника для дійсності відмови, і на цій підставі визнав скарги прийнятними. Однак він відмовив у задоволенні заяви заявника, встановивши, що критерій у національному законодавстві, згідно з яким дійсна відмова від права на захисника вимагала присутності захисника, стосувалася лише ситуацій, коли захисник вже був обраний обвинуваченим або від його імені. У справі заявника такої ситуації не було.

Право заявника на захисника було належним чином роз'яснено йому, і він відмовився від нього. На той момент ніщо не свідчило про існування підстав вимагати обов'язкової участі захисника.

III. РОЗСЛІДУВАННЯ ТВЕРДЖЕНЬ ЗАЯВНИКА

22. 16 жовтня 2014 року та 30 червня 2016 року прокуратура майже однаковими постановами закривала провадження за скаргою заявника на жорстоке поводження працівників міліції, встановивши відсутність в діяннях працівників міліції складу кримінального правопорушення.

Підсумовуючи зібрані під час розслідування докази, прокурор вказував на твердження заявника, що працівники міліції чинили на нього психологічний тиск і били його по голові та тілу, щоб змусити дати зізнавальні показання, тоді як працівники міліції заперечували будь-яке жорстоке поводження. Заявника тримали в ізоляторі тимчасового тримання з 17 до 25 квітня 2014 року, після чого його перевели до слідчого ізолятора. Жодних тілесних ушкоджень або скарг не було задокументовано під час його доправлення до кожної з установ. В ізоляторі тимчасового тримання повідомили, що заявнику одинадцять разів викликали бригаду швидкої медичної допомоги у зв'язку з діагнозом «наркотична ломка». У слідчому ізоляторі зазначили, що після прибуття заявника оглянули медичні працівники, і, оскільки у нього діагностували опіїдну залежність, було ухвалено

рішення не поміщати його в ізолятор, а натомість перевести до медичного диспансеру.

23. Постанови про закриття провадження були скасовані як передчасні. Зокрема, скасовуючи постанову від 30 червня 2016 року, Вінницький міський суд зазначив, що прокуратура не вжила всіх необхідних заходів для з'ясування обставин, пов'язаних зі скаргами. Зокрема, вона не розслідувала обставини, за яких заявнику неодноразово викликали бригаду швидкої медичної допомоги, і не опитала медичних працівників слідчого ізолятора.

24. 13 травня 2017 року кримінальне провадження було знову закрито, головним чином, з тих самих підстав. У постанові прокурор узагальнив показання медичних працівників слідчого ізолятора та документи, які підтверджували їхні попередні показання.

Прокурор також узагальнив показання працівників міліції щодо їхньої взаємодії із заявником 14 квітня 2014 року. Близько 18 год 00 хв того дня двоє працівників міліції отримали інформацію про можливий продаж речей, вкрадених у пана П. Прибувши на місце можливого продажу, вони помітили осіб, які складали речі в автомобіль. Побачивши працівників міліції, особи, як вбачалося, занервували. Працівники міліції стежили за одним із пари (заявником) і зупинили його близько опівночі. Під час розмови він зізнався у вчиненні низки крадіжок, у тому числі з гаража пана П. Тому вони запросили його до відділу міліції, і він погодився поїхати в їхньому супроводі. Після прибуття до відділу міліції о 01 год 00 хв 15 квітня 2014 року заявника допитали щодо вчинених ним злочинів, у тому числі крадіжок. Заявник залишився у відділі за власним бажанням; його не затримували, тому протокол про затримання не складали.

Рано вранці працівники міліції сказали, що він міг йти, записавши номер його телефону та взявши з нього зобов'язання з'явитися за викликом. Однак заявник відмовився залишити відділ, пояснивши, що йому було нікуди йти. Йому дозволили залишитися у відділі, і працівники міліції дали йому гроші на їжу та знеболювальні препарати, оскільки заявник пояснив, що був хворий на туберкульоз і страждав від набряків й виразок на ногах внаслідок вживання наркотичних засобів. Зрештою заявник залишив відділ 15 квітня 2014 року.

Близько опівдня 15 квітня 2014 року працівники міліції на підставі наданої заявником інформації вирушили в інше місто для розшуку викраденого майна пана П., яке вони знайшли.

25. 27 листопада 2017 року Вінницький міський суд скасував постанову про закриття провадження від 13 травня 2017 року. 28 вересня 2018 року провадження було знову закрито у зв'язку з відсутністю складу злочину.

ВІДПОВІДНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ТА ПРАКТИКА

I. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ 2012 РОКУ

26. Стаття 49 Кримінального процесуального кодексу України зобов'язує відповідний орган державної влади, у провадженні якого перебуває справа (слідчого, прокурора або суду), забезпечити призначення захисника, якщо: (i) участь захисника є обов'язковою, а обвинувачений не залучив захисника (стаття 52 Кодексу – див. пункт 27); або (ii) обвинувачений заявив клопотання про залучення захисника, але за відсутністю коштів чи з інших об'єктивних причин не може його залучити самостійно; або (iii) відповідний орган державної влади вважає, що обставини кримінального провадження вимагають участі захисника, але обвинувачений не залучив його; або (iv) в інших випадках, передбачених Законом України «Про безоплатну правову допомогу» (2011 року).

27. Стаття 52 Кодексу передбачає, що призначення та участь захисника в провадженні є обов'язковими в низці конкретно перелічених категорій справ. Це стосується, зокрема, обвинувачених з психологічними або фізичними вадами, такими як глухота, сліпота та інші стани, не здатних повною мірою реалізовувати свої права. У таких справах участь захисника є обов'язковою з моменту встановлення існування такої вади.

28. Частиною другою статті 54 Кодексу передбачено, що відмова від права на захисника або заміна захисника можуть відбуватися лише у присутності захисника після надання можливості для конфіденційного спілкування з ним. Відмова має бути зафіксована в протоколі. Частина третя статті 54 передбачає, що відмова від права на захисника не приймається, якщо участь захисника у провадженні є обов'язковою.

29. Стаття 87 оголошує недопустимими будь-які докази, отримані внаслідок «істотного порушення» прав і свобод людини, гарантованих Конституцією, законами України чи міжнародними договорами. У ній наводяться приклади діянь, які становлять «істотні порушення», у тому числі отримання доказів внаслідок жорстокого поводження та порушення права на захист.

II. ОГЛЯД НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ ПЛЕНУМУ ВИЩОГО СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО СУДУ УКРАЇНИ З РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ І КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ

30. 25 вересня 2015 року Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ опублікував й надіслав обласним апеляційним судам узагальнення практики судів нижчих інстанцій щодо права на захист у кримінальному провадженні. Розділ 2.3 узагальнення був присвячений обвинуваченням з психологічними або фізичними вадами, не здатним повною мірою реалізовувати свої права (див. пункт 27).

Пленум зазначив, що питання про існування в особи таких психологічних вад мало вирішуватися в кожному конкретному випадку та пояснив, що такі обставини могли бути встановлені на підставі або документів, які свідчили про визнання особи недієздатною у зв'язку з психологічним захворюванням, або перебування особи на обліку в психоневрологічному диспансері, або визнання медичною установою особи такою, що страждала хронічним алкоголізмом чи наркоманією, які спричинили розлади психіки та поведінки.

Пленум процитував і схвалив підхід в ухвалі районного суду від квітня 2013 року про призначення захисника обвинуваченій, оскільки вона перебувала на диспансерному обліку з діагнозом «розлади поведінки та психіки внаслідок вживання опіоїдів».

ПРАВО

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

31. Посилаючись на статтю 6 Конвенції, заявник скаржився на порушення його права на доступ до захисника.

32. Суд зазначає, що вимоги пункту 3 статті 6 Конвенції становлять конкретні складові права на справедливий суд, гарантованого пунктом 1 статті 6 Конвенції. Тому Суд розгляне скарги заявника, до яких вони застосовуються, за цими положеннями загалом (див., наприклад, рішення у справі «Гефген проти Німеччини» [ВП] (*Gäfgen v. Germany*) [GC], заява № 22978/05, пункт 169, ЄСПЛ 2010). Відповідні частини цих положень передбачають:

«1. Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ... судом, ...який ... встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення...

...

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

...

(с) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

....»

А. Прийнятність

33. Суд зазначає, що ця заява не є ні явно необґрунтованою, ні неприйнятною з будь-яких інших підстав, перелічених у статті 35 Конвенції. Отже, вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

1. Доводи сторін

(а) Заявник

34. Заявник стверджував, що з 16 квітня 2014 року, коли він написав відмову від захисника, і до моменту офіційного затримання 17 квітня 2014 року він фактично перебував у відділі міліції, а тому незадокументовано тримався під вартою. Заявник вважав, що Уряд не спростував твердження, що у нього була наркотична ломка, яка вплинула на розуміння ним роз'ясненого йому права на захист. Він стверджував, що тиск працівників міліції був додатковим чинником.

35. Заявник також стверджував, що заперечення Уряду, що органам державної влади стало відомо про його залежність лише 13 травня 2014 року, не витримує критики, оскільки його було офіційно затримано 17 квітня 2014 року, а вже наступного дня (18 квітня) під час його перебування під контролем органів державної влади, щодо нього була складена медична документація в наркологічному диспансері. Навіть після отримання органами державної влади цієї інформації, вони не призначали йому захисника до судового засідання.

36. Згідно з постановами про закриття провадження щодо працівників міліції під час перебування заявника в ізоляторі тимчасового тримання йому одинадцять разів викликали бригаду швидкої медичної допомоги у зв'язку зі скаргами на наркотичну ломку. Заявник посилався на узагальнення практики, опубліковане Пленумом Вищого спеціалізованого суду України, в якому зазначалося, що документально підтверджена наркотична залежність могла вплинути на здатність особи реалізовувати своє право на захист і вимагала обов'язкового призначення захисника (див. пункт 30).

37. Він також стверджував про відсутність будь-яких незалежних доказів, які б доводили його причетність до злочину або навіть його присутність на місці злочину. Визнання його винним ґрунтувалося на

показаннях, наданих ним під час слідчого експерименту, проведеного за відсутності захисника.

38. З огляду на сукупність обставин затримання заявника, ненадання йому захисника та наркотичну ломку (розлад, доведений медичною довідкою), він не міг належним чином захищати себе. На той момент жодної експертизи його психічного стану не проводилося.

(b) Уряд

39. Уряд стверджував, що органам державної влади стало відомо про перебування заявника на обліку в диспансері, як особи, що страждала на наркотичну залежність, лише 13 травня 2013 року (див. пункт 19). Національні суди трьох інстанцій розглянули та відхилили скарги заявника на відсутність захисника під час слідчого експерименту. Право заявника на захисника було належним чином йому роз'яснено, і він підтвердив це, підписавши відповідний протокол. Він свідомо брав участь у слідчому експерименті за відсутності захисника. Як і в рішенні у справі «Тримбач проти України» (*Trymbach v. Ukraine*), заява № 44385/02, пункт 64, від 12 січня 2012 року), порушення прав заявника не було. Скарга заявника мала характер скарги до «четвертої інстанції», оскільки у ній лише заперечувалася оцінка доказів, здійснена національними судами. Аргументація національних судів не була свавільною чи явно необґрунтованою, особливо з огляду на те, що суди ґрунтували визнання заявника винним на низці доказів, а не лише на його зізнавальних показаннях.

2. Оцінку Суду

(a) Загальні принципи

40. Право кожного «обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення» на ефективну правову допомогу захисника, гарантовану пунктом 3 статті 6 Конвенції, є однією з основоположних ознак справедливого судового розгляду (див. рішення у справах «Сальдуз проти Туреччини» [ВП] (*Salduz v. Turkey*) [GC], заява № 36391/02, пункт 51, ЄСПЛ 2008; «Ібрагім та інші проти Сполученого Королівства» [ВП] (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom*) [GC], заява № 50541/08 та 3 інші заяви, пункт 255, від 13 вересня 2016 року та «Бюз проти Бельгії» [ВП] (*Beuze v. Belgium*) [GC], заява № 71409/10, пункт 123, від 09 листопада 2018 року).

41. Суд нагадує, що доступ до захисника на етапі розслідування може бути тимчасово обмежений, якщо для цього існують «вагомні підстави». Проте обмеження доступу до захисника дозволяється лише за виключних обставин, воно повинно мати тимчасовий характер і ґрунтуватися на індивідуальній оцінці конкретних обставин справи.

Якщо Уряд держави-відповідача переконливо довів існування нагальної потреби запобігти серйозним несприятливим наслідкам для життя, свободи чи фізичної недоторканості у відповідній справі, це може становити вагому підставу для обмеження доступу до захисника для цілей статті 6 Конвенції. За таких обставин на органи державної влади покладається невідкладний обов'язок захищати права потенційних або фактичних потерпілих відповідно до статей 2 і 3 й пункту 1 статті 5 Конвенції, зокрема. Оцінюючи, чи було доведено існування переконливих підстав, важливо з'ясувати, чи мало рішення про обмеження права на захисника підґрунтя у національному законодавстві та чи були межі і суть будь-яких обмежень доступу до захисника визначені законом настільки чітко, щоб вони могли регулювати процес ухвалення рішень органами, відповідальними за їх застосування (див. згадане рішення у справі «Ібрагім та інші проти Сполученого Королівства» (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom*), пункти 258 – 259 та рішення у справі «Сімеонові проти Болгарії» [ВП] (*Simeonovi v. Bulgaria*) [GC], заява № 21980/04, пункти 116 і 117, від 12 травня 2017 року).

42. Згідно з практикою Суду відсутність «вагомих підстав» для обмеження доступу до захисника сама собою не призводить до встановлення порушення пункту 1 і підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції. За відсутності «вагомих підстав» Суд повинен з особливою ретельністю оцінити його справедливості: нездатності Уряду навести вагомі підстави є важливим аргументом оцінювання загальної справедливості судового розгляду, і може стати підставою для констатації порушення положень пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції. Тягар доведення покладається на Уряд, який зобов'язаний переконливо продемонструвати, що за виняткових та конкретних обставин справи загальну справедливість судового розгляду не було непоправно порушено обмеженням доступу до правової допомоги. Якщо, навпаки, було встановлено вагомі підстави для обмеження доступу до захисника, має бути проведена цілісна оцінка провадження в цілому, аби визначити, чи було воно «справедливим» для цілей пункту 1 статті 6 Конвенції (див. згадані рішення у справах «Ібрагім та інші проти Сполученого Королівства» (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom*), пункти 262 – 265 та «Сімеонові проти Болгарії» (*Simeonovi v. Bulgaria*), пункт 118).

43. Крім того, Суд наголошує, що у випадку затримок у доступі до захисника, коли підозрюваному не було роз'яснено право на правову допомогу, право не свідчити проти себе чи право зберігати мовчання, Уряду буде ще складніше довести, що провадження в цілому було справедливим (див. згадане рішення у справі «Бюз проти Бельгії» (*Beuze v. Belgium*), пункт 146). Дійсно, невід'ємною частиною права не свідчити проти себе, права зберігати мовчання та права на правову

допомогу є те, що для цілей статті 6 Конвенції особа «обвинувачена у вчиненні кримінального правопорушення» має право бути повідомленою про ці права. Отже, підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції слід тлумачити як такий, що також гарантує право осіб, обвинувачених у вчиненні кримінального правопорушення, бути негайно поінформованими про їхнє право на правову допомогу, незалежно від їхнього віку чи конкретної ситуації та незалежно від того, чи представляє їх офіційно призначений їм захисник або захисник за їхнім вибором. Крім того, повага до цього права цілком може вплинути на дійсність будь-якої відмови від права на правову допомогу (див. згадані рішення у справах «Ібрагім та інші проти Сполученого Королівства» (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom*), пункти 272 і 273 та «Сімеонові проти Болгарії» (*Simeonovi v. Bulgaria*), пункт 119).

44. Оскільки справедливість кримінального провадження оцінюється в кожній справі з огляду на провадження в цілому, Суд встановив перелік невичерпних критеріїв, які за необхідності слід брати до уваги з метою оцінки впливу процесуальних недоліків під час досудової стадії розслідування на загальну справедливість кримінального провадження. Такими критеріями є (див. згадані рішення у справах «Ібрагім та інші проти Сполученого Королівства» (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom*), пункт 274; «Сімеонові проти Болгарії» (*Simeonovi v. Bulgaria*), пункт 120 та «Бюз проти Бельгії» (*Beuze v. Belgium*), пункт 150):

- (a) чи перебував заявник у особливо вразливому становищі, наприклад, через його вік або психічний стан;
- (b) нормативно-правові акти, якими регулюється порядок здійснення досудового розслідування та допустимість доказів під час їхньої оцінки судом, а також їхнього дотримання; у випадку застосування правила про недопустимість доказів, малоймовірно, що провадження буде несправедливим у цілому;
- (c) чи мав заявник можливість оскаржити допустимість доказу або заперечити його використання;
- (d) якість доказу, та чи не викликали обставини, за яких його було отримано, сумнівів у його достовірності та точності, з урахуванням ступеня та характеру будь-якого примусу;
- (e) якщо доказ було отримано незаконним шляхом, відповідна незаконність, а у випадку, якщо вона спричинена порушенням іншої статті Конвенції, характер констатованого порушення;
- (f) якщо йдеться про показання, суть показань, та чи відмовився від них заявник або змінив їх у найкоротший строк;
- (g) спосіб використання доказу, а також, зокрема, чи став доказ невід'ємною або значною частиною доказової бази, на якій

грунтувався обвинувальний вирок, а також сила інших доказів у справі;

- (h) чи була вина визнана професійними судьями або присяжними засідателями, а в останньому випадку – зміст будь-яких настанов присяжним засідателям;
- (i) ступінь суспільного інтересу у розслідуванні та покаранні конкретного правопорушення, що розглядається;
- (j) важливість суспільного інтересу в розслідуванні та покаранні за вчинення конкретного відповідного правопорушення; і
- (k) інші відповідні процесуальні гарантії, передбачені національним законодавством і практикою.

45. Суд нагадує, що ані буква, ані дух статті 6 Конвенції не перешкоджають особі добровільно відмовитися, вголос або за мовчазною згодою, від права на гарантії справедливого судового розгляду. Це також стосується права на правову допомогу (див. серед інших джерел, рішення у справах «Дворський проти Хорватії» [ВП] (*Dvorski v. Croatia*) [GC], заява № 25703/11, пункти 100 і 101, ЄСПЛ 2015 та «Сахновський проти Росії» [ВП] (*Sakhnovskiy v. Russia*) [GC], заява № 21272/03, пункт 90, від 02 листопада 2010 року). Проте для того, щоб бути ефективною для цілей Конвенції така відмова повинна бути однозначно встановлена та супроводжуватися хоча б мінімальними гарантіями, співмірними її значущості. Така відмова не обов'язково має бути висловлена вголос, але вона повинна бути добровільною та становити свідому та розумну відмову від права (див. рішення у справі «Піщальников проти Росії» (*Pishchalnikov v. Russia*), заява № 7025/04, пункт 77, від 24 вересня 2009 року та згадане рішення у справі «Сімеонові проти Болгарії» (*Simeonovi v. Bulgaria*), пункт 115). Для того, щоб можна було вважати, що обвинувачений опосередковано, через свою поведінку відмовився від важливого права, гарантованого статтею 6 Конвенції, має бути доведено, що він міг у розумних межах передбачити наслідки своєї поведінки (див. згадане рішення у справі «Піщальников проти Росії» (*Pishchalnikov v. Russia*), пункт 77 *in fine*). До того ж відмова не повинна суперечити будь-якому важливому суспільному інтересу (див. рішення у справах «Хаканссон і Стурессон проти Швеції» (*Håkansson and Sturesson v. Sweden*), від 21 лютого 1990 року, пункт 66, Серія А № 171–А; «Сейдович проти Італії» [ВП] (*Sejdovic v. Italy*) [GC], заява № 56581/00, пункт 86, ЄСПЛ 2006-II та згадане рішення у справі «Сімеонові проти Болгарії» (*Simeonovi v. Bulgaria*), пункт 115).

(b) Застосування зазначених принципів у цій справі

(i) Попередні зауваження стосовно ситуації заявника на початковому етапі розслідування

46. Насамперед Суд зазначає, що протягом усього провадження заявник стверджував, що його затримали 14 квітня 2014 року та незадокументовано тримали під вартою до 17 квітня 2014 року¹, коли він був офіційно затриманий (див. пункти 12 і 18). Суд вважає, що показання працівників міліції, які з'явилися після закінчення кримінального провадження щодо заявника (див. пункт 24), доводять це твердження.

47. Хоча працівники міліції зазначили, що заявник залишив відділ міліції 15 квітня 2014 року та був повторно затриманий наступного дня, жодна з цих подій не була задокументована на той момент, що ставить під сумнів повноту пояснень працівників міліції. На противагу цьому, версія подій заявника, що його незадокументовано тримали під вартою з 14 квітня до 17 квітня² (коли його офіційно затримали), залишалася незмінною протягом усього провадження, є послідовною і достовірною з огляду на обставини справи.

48. Таким чином, Суд вбачає вагомі ознаки того, що заявника *de facto* затримали 14 квітня та позбавили свободи до 17 квітня 2014 року³, коли його затримання офіційно задокументували.

49. З моменту його затримання національні органи влади мали правдоподібні підстави підозрювати, що заявник був причетний до крадіжки, і тому його слід було вважати «підозрюваним» в автономному тлумаченні Конвенції, яке вимагало застосування гарантій статті 6 Конвенції, зокрема права на доступ до правової допомоги (див. згадане рішення у справі «Сімеонові проти Болгарії» (*Simeonovi v. Bulgaria*) та рішення у справі «Трутені проти України» (*Truten v. Ukraine*), заява № 18041/08, пункт 66, від 23 червня 2016 року). Це право також застосовувалося до слідчого експерименту (див. рішення у справі «Тюрк проти Туреччини» (*Türk v. Turkey*), заява № 22744/07, пункт 47, від 05 вересня 2017 року).

50. Працівники міліції зазначили, що заявника допитали у відділі міліції, і використання інформації, отриманої під час цих неофіційних допитів, дозволило працівникам міліції повернути вкрадені речі (див. пункт 24).

51. Усі ці події відбулися до того, як наступного дня заявнику роз'яснили його право на правову допомогу (див. пункт 6).

52. У цьому контексті Суд нагадує свою усталену практику, згідно з якою будь-яку розмову між затриманим, якого підозрюють у

¹ Виправлено 16 травня 2024 року: текст був «16 квітня 2014 року».

² Виправлено 16 травня 2024 року: текст був «16 квітня».

³ Виправлено 16 травня 2024 року: текст був «16 квітня 2014 року».

вчиненні кримінального правопорушення, та працівниками міліції слід розглядати як офіційний контакт, і він не може характеризуватися як неофіційний допит чи неофіційна бесіда (див. рішення у справі «Айєтулла Ай проти Туреччини» (*Ayetullah Ay v. Turkey*), заяви № 29084/07 і № 1191/08, пункт 137, від 27 жовтня 2020 року з подальшими посиланнями).

53. Після підписання відмови заявник також надав зізнавальні показання під час відтворення обстановки та обставин події (див. для порівняння згадане рішення у справі «Тюрк проти Туреччини» (*Türk v. Turkey*), пункт 47).

(ii) Дійсність відмови

54. Заявник стверджував у національних судах, що він був підданий жорстокому поводженню, яке поставило під сумнів дійсність відмови від правової допомоги та допустимість будь-яких зізнавальних показань (див. рішення у справі «Турбілев проти Росії» (*Turbylev v. Russia*), заява № 4722/09, пункт 96, від 06 жовтня 2015 року). Ці скарги не були підтверджені доказами, проте лише цієї обставини недостатньо для висновку, що його відмова була дійсною (див. рішення у справах «Бозкая проти Туреччини» (*Bozkaya v. Turkey*), заява № 46661/09, пункт 45, від 05 вересня 2017 року та «Акда проти Туреччини» (*Akdağ v. Turkey*), заява № 75460/10, пункт 55, від 17 вересня 2019 року).

55. На національному рівні заявник заперечував проти дійсності відмови, обґрунтовуючи це ще двома підставами: по-перше, під час підписання відмови не був присутній захисник; і по-друге, заявник страждав від психічних і фізичних наслідків наркотичної залежності та наркотичної ломки в момент підписання відмови.

56. Відсутність захисника під час підписання відмови сама собою не робить відмову недійсною для цілей статті 6 Конвенції (див. рішення у справі «Фаріз Ахмедов проти Азербайджану» (*Fariz Ahmadov v. Azerbaijan*), заява № 40321/07, пункти 50 – 55, від 14 січня 2021 року). Суд також зауважує, що Верховний Суд України витлумачив відповідні положення національного законодавства у такий спосіб, що присутність захисника не була обов'язковою для дійсності відмови, якщо обвинуваченому ще не було призначено захисника (див. пункт 21).

57. Стосовно наркотичної залежності заявника, то він страждав від неї на момент свого *de facto* затримання 14 квітня 2014 року (див. пункт 24). Заявник підписав відмову від свого права на захисника через два дні, 16 квітня 2014 року.

58. Оскільки відсутні ознаки, що заявник мав доступ до наркотичних засобів або замісної терапії, поки він перебував під контролем працівників міліції, твердження заявника, що він вже

страждав від наркотичної ломки на момент підписання ним відмови, можна вважати достовірним.

59. Суд вже встановлював, що зізнавальні показання, надані під час незадокументованого тримання під вартою у поєднанні з доказами наявності непояснених тілесних ушкоджень можуть створити враження, що надання таких показань не було добровільним (див., наприклад, рішення у справах «Белоусов проти України» (*Belousov v. Ukraine*), заява № 4494/07, пункт 63, від 07 листопада 2013 року та «Зякун проти України» (*Zyakun v. Ukraine*), заява № 34006/06, від 25 лютого 2016 року).

60. Хоча у цій справі відсутні докази наявності тілесних ушкоджень, а твердження заявника про фізичне жорстоке поводження нічим не обґрунтовані, дещо подібні міркування все ж застосовні у таких обставинах незадокументованого тримання заявника під вартою у поєднанні з достовірними твердженнями, що він страждав від наркотичної ломки в момент відмови від свого права на захисника, що ставить під сумнів добровільний характер підписаної заявником відмови.

61. За таких обставин насамперед національні суди мали переконливо встановити, чи була відмова від правової допомоги добровільною та дійсною попри ці проблеми (див. рішення у справі «Огороднік проти України» (*Ogorodnik v. Ukraine*), заява № 29644/10, пункт 108, від 05 лютого 2015 року та згадане рішення у справі «Тюрк проти Туреччини» (*Türk v. Turkey*), пункт 53).

62. Суди не заперечували, що діагноз – розлади психіки і поведінки, спричинені залежністю, – у принципі міг становити перешкоду для визнання дійсною його відмови від права на захист згідно з національним законодавством (див. пункти 19 і 27). Національна практика прямо визнавала діагноз заявника таким, що потенційно зараховував його до категорії осіб, які згідно із законодавством не могли відмовитися від цього права у зв'язку з розладом психіки (див. пункти 10 і 30).

63. Однак суди встановили, що органам державної влади стало відомо про залежність заявника лише в травні 2014 року, після закінчення всіх слідчих дій за його участю. Здійснюючи таку оцінку, суди не прокоментували інформацію (що містилася в постанові про закриття провадження, на яку посилалися самі суди – див. пункти 15, 17 і 22), відповідно до якої, починаючи з 17 квітня 2014 року, дня підписання заявником відмови та надання ним зізнавальних показань, до ізолятора тимчасового тримання неодноразово викликали бригаду швидкої медичної допомоги у зв'язку з його наркотичною ломкою. Суди також не пояснили, як заявник міг бути без повідомлення органів державної влади поставлений на облік в наркологічному диспансері 18

квітня 2014 року, тобто під час тримання його під вартою (див. пункт 10).

64. Помилка в оцінці національних судів підтвердилася, коли з'ясувалося, що працівники міліції знали про залежність заявника із самого початку розслідування, тобто у період з 14 до 16 квітня 2014 року, коли, як вбачається з тверджень самих працівників міліції, наведених у пунктах 24, 46 і 47, заявник вже перебував під їхнім контролем. Той факт, що ця інформація стала відомою лише після закінчення кримінального провадження щодо заявника, можна пояснити поведінкою органів державної влади та затримкою, спричиненою неодноразовим винесенням постанови про передчасне закриття провадження (див. пункти 23 – 25).

65. Таким чином, хоча національне законодавство в принципі передбачало гарантії для таких ситуацій, з огляду на поведінку працівників міліції подібна гарантія виявилася неефективною. Це можна порівняти з практикою Кримінально-процесуального кодексу 1960 року, яку Суд визнав проблемною в таких рішеннях у справах як «Балицький проти України» (*Balitskiy v. Ukraine*), заява № 12793/03, пункти 50 – 54, від 03 листопада 2011 року з подальшими посиланнями), відповідно до якої первинна кваліфікація злочину як менш тяжкого, який не вимагав обов'язкової присутності захисника, призводила до фактичного позбавлення обвинувачених правової допомоги.

66. В рішенні у справі «Балицький проти України» (*Balitskiy v. Ukraine*) підсудного, який підписав відмову, допитали щодо вбивства за відсутності захисника. Згодом обвинувачення було кваліфіковано як вбивство з корисливих мотивів, яке передбачало покарання у виді довічного позбавлення волі, і у такому випадку відмова від права на захисника не передбачалася національним законодавством. Так було зроблено попри той факт, що працівники міліції із самого початку вбачали ознаки вчинення злочину з корисливих мотивів. Суд встановив, що це був приклад виявленої в попередніх справах практики неправильної кваліфікації кримінального правопорушення з прихованою метою фактичного позбавлення підсудних правової допомоги (див. згадане рішення у справі, пункти 40 і 52).

67. Подібним чином у справі заявника національна практика виключала можливість прийняття відмови від пацієнтів з діагнозом, який, як пізніше було встановлено, був у заявника. Однак працівники міліції знали, що заявник страждав від наркотичної залежності ще 14 квітня 2014 року, коли він, як вбачається з тверджень самих працівників міліції, уже перебував під їхнім контролем. Це могло означати, що заявник мав хворобу, яка згідно з національною практикою призвела б до неможливості прийняття його відмови.

Однак працівники міліції приховали цю інформацію від відповідних органів державної влади.

68. Також важливо, що перед підписанням відмови від права на захисника заявника не повідомили про його право зберігати мовчання. Хоча право зберігати мовчання та право на правову допомогу є різними, і відмова від одного не тягне за собою відмови від іншого, однак ці права є взаємодоповнюючими, оскільки особам, які перебувають під вартою у відділі міліції *a fortiori* повинна бути надана допомога захисника, якщо їм до цього не було роз'яснено їхнє право зберігати мовчання (див. рішення у справі «Навоне та інші проти Монако» (*Navone and Others v. Monaco*), заява № 62880/11 та 2 інші заяви, пункт 74, від 24 жовтня 2013 року). Таким чином, хоча заявник не подав окремої скарги щодо його права зберігати мовчання, відсутність повідомлення про це право є важливим критерієм, який також підриває дійсність його відмови від права на правову допомогу.

69. Загалом заявник підписав відмову, коли, як вбачається з тверджень самих працівників міліції, його незадокументовано тримали під вартою і коли згідно з його достовірною версією подій він страждав від наркотичної ломки. Це поставило під сумнів добровільний характер підписаної заявником відмови. Зокрема, за таких обставин національні суди повинні були перевірити дійсність відмови, чого вони не зробили належним чином.

70. Беручи до уваги всі ці елементи, Суд вважає, що Уряд не довів, що заявник правомірно відмовився від свого права на захисника (див. для порівняння згадане рішення у справі «Акда проти Туреччини» (*Akdağ v. Turkey*), пункт 61 та рішення у справі «Лалік проти Польщі» (*Lalik v. Poland*), заява № 47834/19, пункт 62, від 11 травня 2023 року).

(iii) Чи існували вагомі підстави для обмеження доступу до захисника

71. З огляду на те, що фактичної відмови від права на захисника не було, виникає питання, чи була відсутність захисника виправдана вагомими підставами. Суд таких підстав не вбачає. Отже, він має з особливою ретельністю визначити, чи відсутність захисника підірвала справедливість провадження, водночас тягар переконливо довести, що це було не так, покладається на Уряд (див. згадане рішення у справі «Бьоз проти Бельгії» (*Beuze v. Belgium*), пункт 145).

(iv) Загальна справедливість провадження

72. Тепер Суд розгляне у контексті критеріїв, наведених в згаданих рішеннях у справах «Ібрагім та інші проти Сполученого Королівства» (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom*), пункт 274 та «Бьоз проти Бельгії» (*Beuze v. Belgium*), пункт 150), чи вплинуло обмеження

доступу до правової допомоги на загальну справедливість кримінального провадження.

73. Повертаючись до цих критеріїв, Суд насамперед перелічить ті фактори, які свідчать про справедливість провадження: (i) докази оцінили професійні судді; (ii) відсутні ознаки порушення будь-яких положень національного законодавства під час збору відповідних доказів; (iii) відсутні фактори, які б поставили під сумнів достовірність або точність тверджень заявника; і (iv) існував значний суспільний інтерес у притягненні до відповідальності за кримінальне правопорушення, інкриміноване заявнику.

74. Однак інші фактори свідчать на користь висновку, що справедливість провадження було неоправно підірвано.

75. Заявник був певною мірою вразливим у зв'язку зі станом свого здоров'я (див. для порівняння стосовно осіб з алкогольною залежністю рішення у справі «Плонка проти Польщі» (*Plonka v. Poland*), заява № 20310/02, пункт 38, від 31 березня 2009 року та згадане рішення у справі «Лалік проти Польщі» (*Lalik v. Poland*), пункт 67; щодо осіб з наркотичною залежністю у контексті питань, пов'язаних з доглядом за дітьми, рішення у справах «Ю.І. проти Росії» (*Y.I. v. Russia*), заява № 68868/14, пункт 87, від 25 лютого 2020 року та «В.И.Р. та А.В.Р. проти Болгарії» (*V.Y.R. and A.V.R. v. Bulgaria*), заява № 48321/20, пункт 91, від 13 грудня 2022 року; щодо затриманих з розладами психіки рішення у справі «Руман проти Бельгії» [ВП] (*Rooman v. Belgium*) [GC], заява № 18052/11, пункт 145, від 31 січня 2019 року; і в якості протилежного прикладу, наприклад, рішення у справі «Хасалікова проти Словаччини» (*Hasáliková v. Slovakia*), заява № 39654/15, пункти 66 – 78, від 24 червня 2021 року).

76. Оскаржувані показання були явно зізнавальними. Надані на початку розслідування, вони сформували підхід органів державної влади до розслідування, а тому становили дуже значну частину доказів проти заявника.

77. Хоча показання, надані заявником 15 квітня 2014 року до роз'яснення йому його права на правову допомогу, ніколи не представлялися як докази проти нього як такі, вони дозволили органам державної влади отримати додаткові докази проти нього шляхом розшуку та вилучення вкрадених речей. Надавши ці показання, заявник, можливо, вважав нерозумним змінювати їх після того, як йому роз'яснили його право на правову допомогу та після проведення слідчого експерименту (див. для порівняння рішення у справі «Ситневський та Чайковський проти України» (*Sitnevskiy and Chaykovskiy v. Ukraine*), заяви № 48016/06 і № 7817/07, пункт 83, від 10 листопада 2016 року).

78. Показання, які згодом надав заявник під час слідчого експерименту, відіграли ключову роль у провадженні. Жодні інші

докази прямо не свідчили, що він вчинив крадіжку поєднану з проникненням у приміщення.

79. Майже всі інші докази проти заявника витікали з показань, наданих ним під час слідчого експерименту: показання більшості свідків полягали у простому підтвердженні того, що він справді зізнався у вчиненні злочину. Єдиним винятком були показання К., особи, яка придбала у заявника вкрадені речі. Однак матеріали справи свідчать, що працівники міліції змогли ідентифікувати його завдяки показанням, наданим заявником до того, як йому було роз'яснено право на захисника (див. пункт 24). Завдання Суду в цій справі не полягає у встановленні того, чи становило використання доказів, отриманих на підставі цих показань, порушення вимог статті 6 Конвенції. Проте важливим моментом цього аналізу є те, що національні суди не поставили під сумнів дійсність відмови заявника, і це мало дуже серйозні наслідки для загальної справедливості провадження.

80. Хоча, як зазначалося раніше, заявник справді мав можливість оскаржити достовірність доказів і заперечити проти їхнього використання, оцінка національним судом питання його психічного стану під час слідчого експерименту була поверховою. Національні суди належним чином не розглянули скарги заявника на порушення його права на захисника. Хоча у національному законодавстві існувала норма про обов'язковість призначення захисника (див. пункт 29), вона не була застосована.

81. З цієї причини, застосовуючи особливо ретельну оцінку, Суд не переконаний, що загалом під час кримінального провадження були виправлені процесуальні недоліки, допущені в перші дні розслідування. Він доходить висновку, що Уряд не зміг переконливо довести, що за виняткових і конкретних обставин справи загальна справедливість провадження не була непоправно підірвана обмеженням доступу заявника до правової допомоги (див. для порівняння згадане рішення у справі «Бьоз проти Бельгії» (*Beuze v. Belgium*), пункт 193).

82. Отже, було порушено пункт 1 та підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

83. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

84. Заявник вимагав 25 000 євро в якості відшкодування моральної шкоди та 4 200 євро в якості компенсації судових та інших витрат, які мали бути сплачені безпосередньо на банківський рахунок його представника.

85. Уряд заперечив проти цієї вимоги.

86. Здійснюючи оцінку на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 3 600 євро в якості відшкодування моральної шкоди.

87. Відповідно до практики Суду заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір – обґрунтованим. Оплата послуг представника вважається фактично понесеною, якщо заявник сплатив її або зобов'язаний сплатити (див. рішення у справах «Людике, Белкасем та Коч проти Німеччини» (*Luedicke, Belkacem and Koc v. Germany*) (стаття 50), від 10 березня 1980 року, пункт 15, Серія А № 36 та «Айрей проти Ірландії» (*Airey v. Ireland*) (стаття 50), від 06 лютого 1981 року, пункт 13, Серія А № 41). У цій справі заявник не надав жодного договору зі своїм представником чи інших доказів того, що він сплатив або був зобов'язаний сплатити суми, зазначені його представником. Отже, Суд нічого не присуджує за цим пунктом.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* заяву прийнятною;
2. *Постановляє*, що було порушено пункт 1 та підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції;
3. *Постановляє*, що:
 - (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції держава-відповідач повинна сплатити заявнику 3 600 (три тисячі шістсот) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування моральної шкоди; ця сума має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;
 - (б) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначену суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;
4. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

РІШЕННЯ У СПРАВІ «БОГДАН ПРОТИ УКРАЇНИ»

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 08 лютого 2024 року відповідно до пунктів 2 і 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Віктор Соловейчик
(*Victor Soloveytschik*)
Секретар

Жорж Раварані
(*Georges Ravarani*)
Голова